

Alma Leka - Amra Čusto

JEDAN NOVI SVIJET - BOSNA I HERCEGOVINA NA MEĐUNARODNIM IZLOŽBAMA

Rezime

Značaj svih organiziranih međunarodnih izložbi s kraja devetnaestog stoljeća jeste što su one predstavljale pregled duhovnog i materijalnog dostignuća svijeta. Svojim nastupima na njima Bosna i Hercegovina je izašla na međunarodnu scenu izazvavši veliko interesovanje za svoju historiju, privredu, kulturu i umjetnost. Bosanskohercegovački paviljoni na izložbama u Budimpešti, Briselu, Beču i Parizu su primili veliki broj posjetilaca koji su na jednom mjestu dobili mogućnost da spoznaju stvarnu sliku o Bosni i Hercegovini, njenim prirodnim ljepotama i običajima ljudi. Zbog toga ne čudi da se poslije zatvaranja ovih izložbi povećao interes stranaca za istraživanje i dolazak u Bosnu i Hercegovinu. Iako je Austro-Ugarska bila politički motivirana da pokaže svoju uspješnu "misiju" širenja evropske kulture i života u Bosni i Hercegovini, ipak su izložbe bile sjajno sredstvo putem kojeg se širilo opće saznanje o našoj zemlji

idealna prilika da se pokažu ljepota i zanimljivosti Bosne i Hercegovine, ali i prilika da se pokažu opći napredak i uspjesi nove uprave ostvareni u svim oblastima života.

Sve ove izložbe predstavljale su demonstraciju progresa ljudskog djelovanja, a neke od njih odigrale su važnu ulogu u približavanju Bosne i Hercegovine svijetu. To se posebno odnosilo na nastupe Bosne i Hercegovine na izložbama u Budimpešti 1896., Briselu 1897., Beču 1898. i Parizu 1900. godine. Bosanskohercegovački paviljoni na ovim izložbama bili su pravo otkrovenje za veliki broj posjetilaca, koji su na jednom mjestu dobili priliku da se upoznaju sa prošlošću, tradicijom, privredom i kulturom Bosne i Hercegovine.

Na svim ovim izložbama predstavljene su tekovine XIX stoljeća sa željom da se prikažu materijalna i duhovna bogatstva i civilizacijska dostignuća pojedinih država svijeta. Za Austro-Ugarsku one su predstavljale upoznavanje svijeta sa njenom "misijom" širenja evropske kulture i načina života u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina je najpotpunije predstavljena na Milenijskoj izložbi u Budimpešti (Budimpešta je u čast ove izložbe dobila prvi metro u Evropi). Otvorenje ove izložbe predstavljalo je jedan od najinteresantnijih događaja tog vremena. Austrougarskoj upravi je posebno bilo stalo da se vidi šta je učinjeno u toku 18-godišnje vladavine u Bosni i Hercegovini, te da upravo ovdje, u drugom centru Monarhije, Bosna i Hercegovina pokaže šta sve ima. Zatim, ovo je bilo teritorijalno najbliže mjesto gdje se održavala jedna svjetska izložba, te je stoga Bosni i Hercegovini bio ustupljen toliki izložbeni prostor, što inače nije uobičajeno na ovakvim stjecištima svjetskih dostignuća. Izložba je otvorena 21. aprila 1896. godine u spomen hiljadugodišnjice Ugarske države i trajala je do decembra 1896. godine. Bila je smještena u sjeveroistočnom dijelu grada. Na prostoru od 520.000 kvadratnih metara bilo je smješteno 230 paviljona izgrađenih u raznim historijskim stilovima. Na izložbi je učestvovalo ukupno 24.174 izlagača, od čega 500 iz Bosne i Hercegovine.

Bosanskohercegovački izložbeni prostor od 7.200 m² činili su sljedeći paviljoni: Paviljon industrije, Paviljon šumarstva, Bosanska kuća sa tkanicom beza i ćilima, Bosanska kafana i Paviljon bosanskohercegovačkih

državnih željeznica². Bosanskohercegovačke izložbene paviljone u pseudoorientalnom stilu projektovao je češki arhitekta Franc Blažek a izveo je građevinski poduzetnik Noischlos. Najznačajniji paviljon bio je Paviljon industrije. U desnom dijelu ovog paviljona bila je smještena domaća industrija (radinost), umjetnički zanati, vez, posuđe, nakit, rezbarstvo, graditeljstvo te Zemaljska štamparija. Gradovi i predjeli Bosne i Hercegovine predstavljani su slikama i studijama čeških slikara Karla Liebschera³ i Ludviga Kube⁴, te berlinskih slikara Ewalda Arndt - Tschaplina⁵ i Lea Arndta⁶. "Malo je onih koji su vjerovali da su prekrasni nakiti umjetničkog obrta uistinu bosanski a ne kineski, a bogato izvezeni sagovi bosanski, a ne perzijski."⁷ U lijevom krilu moglo se vidjeti sve što se odnosilo na bosansko školstvo - ručni radovi svih djevojačkih i stručnih škola, pismene radnje i crteži učenika bosanskohercegovačkih osnovnih i srednjih škola, izložba duhanske proizvodnje, izložba zanatskih radova Zeničke kaznione, te prezentacija privrede sa bosanskohercegovačkim tvornicama. Posebno su bili izloženi radovi Zanatske i nacrti Srednje tehničke škole po izboru tadašnjih nastavnika, arhitekta Josipa Vancaša⁸ i profesora Methoda Svobode. Kao posebna tematska cjelina bili su

² Opis bosanskohercegovačkih paviljona i popis svih eksponata izloženih na ovoj izložbi vidjeti u "Bosna i Hercegovina na Milenijskoj izložbi 1896. u Budimpešti", izdanje izložbenog ureda bosanskohercegovačke Zemaljske vlade, 1896.

³ Karl Liebscher (Prag, 1851. - 1906.), češki slikar i crtač. Boravio u Sarajevu od 1895. kao saradnik časopisa "Nada", ilustriranog lista Zemaljske vlade BiH, koji je izlazio u Sarajevu od 1895. - 1903.

⁴ L. Kuba (Podebnady, 1863. - Prag, 1956.), češki slikar, došao 1892. u Sarajevo, a bio saradnik "Nade" od 1895. -1903.

⁵ Ewald Arndt - Tschaplina (Merseburg, 1865.), njemački umjetnik, od 1895. - 1903. radio kao ilustrator časopisa "Nada".

⁶ Leo Arndt (Eilenburg, 1857.), slikar i grafičar, brat E. A. Tschaplina. U "Nadi" objavljivao crteže, akvarele i bakropise s motivima iz Bosne i Hercegovine.

⁷ "Nada", 01.06.1896., broj 11., str. 217.

⁸ Josip Vancaš (Sopronj, 1859. - Zagreb, 1932.). Jedan od najvećih arhitekata koji su djelovali u Bosni i Hercegovini. Svojim je djelima dao glavno obilježje arhitekturi BiH s kraja XIX i početka XX stoljeća.

izloženi nacrti izvedenih ili tek projektiranih zgrada arhitekta Vancaša, i to samo onih objekata koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu. U sredini industrijskog paviljona nalazila se maketa sarajevske Vijećnice.

S prednje strane Paviljona industrije bilo je smješteno trinaest dućana i radionica koji su davali sliku bosanske čaršije. U radionicama su bosanske zanatlije, koji su bili obučeni u narodne nošnje, na mjestu izrađivale svoju robu. Pri približavanju ovim radionicama odjekivali su čekići i druge alatke, što je davalo poseban pečat. U njima su bili zastupljeni gotovo svi značajniji zanati (pirindžije, kujundžije, sarači, terzije, bičakčije, kazandžije itd). Proizvodi zanatskih radionica iz Sarajeva, Foče, Livna, sa inkrustracijama u srebru i željezu, spadali su u zapaženije predmete na izložbi. Posebno su bili cijenjeni predmeti radionica iz Livna (posuđe, pribor za jelo). Čak je i jedna garnitura posuđa bila otkupljena za bečki dvor.⁹ U Paviljonu šumarstva na veoma zanimljiv način je prikazano bosanskohercegovačko šumarstvo, lov i ribolov. Paviljon bosanskohercegovačkih državnih željeznica nalazio se pokraj Paviljona šumarstva sa eksponatima lokomotiva, vagona, električnog tramvaja i sa prikazom razvoja bosanskohercegovačkih željeznica.

Paviljoni Bosanska kuća i Bosanska kafana izazivali su posebno interesovanje posjetilaca. Bosanska kuća je bila sagrađena na sprat. U njenom prizemlju nalazila se bosanska kuhinja - mutvak i tri sobe uređene kao radionice za tkanje beza i ćilima. Na gornjem spratu bosanske kuće nalazile su se sljedeće prostorije - seljačka soba, selamluk, divanhana, haremluk, a sve je bilo upotpunjeno lutkama odjevenim u narodne nošnje. U seljačkoj sobi bio je prikazan prizor kićenja nevjeste, onako kako se to radilo u sjeverozapadnoj Bosni. Dolafi i šiše ovih prostorija rađeni su po uzorcima iz starog konaka u Srebrenici. U Bosanskoj kafani su hadži Šaban Hasanović iz Sarajeva, Jusuf Ibrahimagić iz Zenice i Abdulah Avdić iz Brčkog na bosanski način posjetioce posluživali kafom, nargilom, cigaretom, limunadom te slatkim.” A možeš sjesti gdje hoćeš, ili unutra ili vani pod vedro nebo, ili na terasu na spratu odakle se pruža

⁹ Mitar Papić, Na svjetskim izložbama u prošlom vijeku, “Oslobođenje”, Sarajevo, 26.08. 1984.

članova bosanskohercegovačke delegacije: Mehmed-beg Kapetanović, Vaso Kraljević, dr. barun Mollinary, Henrik Moser i Kosta Herman su bili pozvani kao gosti kod kralja. O tome je pisao list "Nada", konstatujući da su "značajne u tom pogledu riječi ministra javnih građevina Nyssensa, koji je na zemljištu jedne daleko napredne industrijalne zemlje, kao što je Belgija, jasno istakao da je bosanskohercegovački odio sjajna tačka ove svjetske izložbe"¹².

Jubilarna izložba u Beču je otvorena 12. maja 1898. godine u povodu 50-godišnjice dolaska na prijestolje cara Franje Josipa I. Bosanskohercegovačke paviljone Zemaljske vlade na ovoj izložbi projektovao je bečki arhitekta Joseph Urban¹³. Paviljon je bio izgrađen u pseudoorijentalnom stilu koji je ovaj arhitekta spojio sa secesionističkim pravcem dominantnim na bečkoj izložbi. U tri bosanskohercegovačka paviljona izložba je bila tematski postavljena iz oblasti industrije, poljoprivrede (stočarstva, ratarstva, vinogradarstva), zanatstva, umjetničkih zanata, veza, tkanja čilima, svih tehnika rada u metalu, šumarstva, graditeljstva i školstva. Za veliki broj posjetilaca bosanskohercegovački paviljon je bio veoma interesantan. To se posebno odnosi na raskošne ručne radove po starim uzorcima, ali sa praktičnom upotrebom. Posjetioци našeg paviljona mogli su na otvorenju izložbe čuti muziku bosanskohercegovačke pukovnije, a u unutrašnjosti paviljona vidjeti i lijepo uređen salon za dame. Tako "Nada" izvještava: "Tu je i onaj raskošni kutić, elegantni salon za gospođe, koji je zadivio mnoge velegradske dame"¹⁴. Bosanskohercegovački odjel Jubilarne izložbe u Beču 07. juna 1898. posjetio je car Franjo Josip I. On je sa velikim zanimanjem obišao sve izloženo, iskazujući svoje pohvale posebno za napredak ostvaren u industrijskom razvoju Bosne i Hercegovine.

Francuska Svjetska izložba 1900. godine trebala je označiti početak novog stoljeća, te je ona pripremana veoma ambiciozno sa željom da se

¹² "Nada", 15. juna 1897., br. 12, str. 238.

¹³ Joseph Urban (1872. - 1933.), bečki arhitekta, jedan od osnivača secesije, bavio se i ilustracijama i dekoracijama enterijera.

¹⁴ "Nada", 15. oktobra 1898., br. 20, str. 320.

napravio je čuvenu panoramu Sarajeva koja je bila smještena na kraju glavnog hola bosanskog paviljona. Veliku pažnju posjetilaca izazivale su i diorame slapova Plive u Jajcu i izvora Bune. U bosanskom paviljonu smještenom u Aleji nacija pored Sene izlagalo se u grupama koje su predstavljale školstvo, umjetnost, slikarstvo, vajarstvo, fotografija, štampa, književnost, nauka, graditeljstvo, putevi, željeznice, poljoprivreda, lov i ribolov, šumska industrija i rudarstvo. Sve izloženo u bosanskom paviljonu bilo je bogato predstavljeno. Novi režim je posebno bio ponosan na predstavljanje državnog školstva u Bosni i Hercegovini (osnovnog, srednjeg i zanatskog). Radovi đaka zanatskih i stručnih škola u drvetu, metalu, te radovi djevojačkih škola, vezovi, čipkarstvo i narodne nošnje izazivali su veliku pažnju posjetilaca. Za svoj rad bosanskohercegovačke škole dobile su brojne nagrade. Zanatlijska škola je dobila počasnu diplomu. Srednja tehnička i dvije djevojačke škole dobile su srebrenu medalje. Sve trgovačke škole su pohvaljene, te brojne osnovne škole širom Bosne i Hercegovine. Bosanskohercegovački umjetnički zanati i kućna radinost, predmeti rađeni u metalu, srebru, rezbarija drveta, narodni vezovi, ćilimi, tkanje i čipkarstvo pokazali su originalnost i ljepotu bosanskih predmeta. Na pariškoj izložbi izlagale su i državne radionice: Središnja radionica vlade u Sarajevu, Vladine radionice za inkrustraciju u Foči i Livnu, Vladina radionica za tkanje ćilima u Sarajevu i Fabrika beza i veza u Sarajevu. Bosansko ćilimarstvo i tkanje dobilo je šest priznanja, od toga jednu zlatnu i jednu srebrenu medalju. Bosanske tkalje i vezilje kao i bosanske zanatlije obučeni u narodne nošnje izrađivali su svoje predmete na mjestu u bosanskom paviljonu. Parižani i drugi gosti mogli su u restoranu smještenom u suterenu bosanskog paviljona probati specijalitete bosanske kuhinje. Bosanskohercegovački paviljon nagrađen je zlatnom i više srebrnih medalja. Brojni novinari izvještavajući sa milenijske izložbe u Parizu neizostavno su spominjali paviljon Bosne i Hercegovine kao jedan od najljepših i najposjećenijih. Za šest mjeseci koliko je trajala, Pariska izložba pružila je posjetiocima mogućnost da prođu kroz sjajne paviljone i brojne umjetničke, tehničke i naučne galerije zemalja svijeta, upoznavajući ih tako sa tekovinama i progresom novog doba. ♦

